Bring me a dream – Mister Sandman -kappaleen käyttö johtoaiheena elokuvassa Mr. Nobody

Pekka Haapanen
Fil. yo.
Yleinen kirjallisuustiede
Turun yliopisto

Viittaaminen: Haapanen, Pekka. 2011. ”Bring me a dream – Mister Sandman -kappaleen käyttö johtoaiheena elokuvassa Mr. Nobody*”. WiderScreen* 14 (3). http://widerscreen.fi/widerscreen-14-3-audiovisuaalinen-musiikkianalyysi/

Tutkin tässä artikkelissa *Mr. Nobody* -elokuvaa ja erityisesti sitä, miten *Mister Sandman* -kappaletta käytetään elokuvassa. Kappaletta käytetään elokuvan neljässä kohtauksessa, joita analysoin pääasiallisesti johtoaiheen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenäni on, miten *Mister Sandman* -kappaletta käytetään johtoaiheena *Mr. Nobody* -elokuvassa.

Mr. Nobody on vuonna 2009 julkaistu elokuva, joka yhdistelee tieteis- ja elämäkertaelokuvaa kokeelliseen kerrontaan. *Mr. Nobody* on belgialaisohjaaja Jaco Van Dormaelin ensimmäinen englanninkielinen elokuva ja myös Belgian elokuvahistorian kallein tuotanto: sen budjetin on arvioitu olevan 35-37 miljoonaa euroa (IMDb 2010, vrt. Wikipedia 2010). Elokuvan ovat rahoittaneet ranskalainen tuotantoyhtiö Pan-Européenne sekä levittäjät Pathé ja Wild Bunch. *Mr. Nobody* -elokuvan kuvauspaikkoina ovat olleet Kanada, Belgia ja Saksa.

Elokuvan nimiroolia, Nemo Nobodya, esittää Jared Leto. Nemon kolmea vaimoa esittävät Diane Kruger (Anna), Sarah Polley (Elise) ja Linh Dam Pham (Jeanne). Nemon

vanhempien rooleissa ovat Rhys Ifans ja Natasha Little.

Mr. Nobody -elokuvan ääniraita sisältää kiitettävän laajan kirjon musiikkia. Ohjaajan veli, jazzkitaristi Pierre Van Dormael (1952-2008) on säveltänyt elokuvaan alkuperäismusiikkia, mutta suurin osa elokuvassa kuultavista kappaleista on aikaisemmin äänitettyä ja julkaistua musiikkia. Elokuvan musiikki sisältää monia eri tyylilajeja 1800–1900-lukujen taidemusiikista (Erik Satie, Benjamin Britten, Gabriel Fauré) populaarimusiikkiin (Eurythmics, Pixies, *Mister Sandman*) ja muiden elokuvien alkuperäismusiikkiin (Hans Zimmerin *God Yu Tekem Laef Blong Mi* elokuvasta *Thin Red Line*).

Mr. Nobody: tarinan ja kerronnan esittely

Mr. Nobody kertoo Nemo Nobodysta, 118-vuotiaasta vanhuksesta, josta on muodostunut mediatapaus vuonna 2092, jolloin genetiikka, lääketiede ja kloonaus ovat tehneet ihmisistä kuolemattomia. Nemo on maailman viimeinen ihminen, joka tulee kokemaan luonnollisen kuoleman. Nuori reportteri pyrkii saamaan haastattelun Nemolta tämän kuolinvuoteella, mutta turhautuu hänen ristiriitaiselta ja seniililtä jaarittelulta vaikuttavaan kertomukseen.

Nemo kertoo eläneensä elämänsä lukemattomia kertoja aikaisemmin valiten aina eri tavoin kuin aikaisemmin. Hänellä on teoria, jonka mukaan alkuräjähdyksen aiheuttaman universumin laajenemisen vastavoimana syntyy ”loppusupistus”, joka painaa universumin takaisin kasaan, josta seuraa uusi alkuräjähdys ja universumin uudelleensyntyminen. Loppusupistus tapahtuisi Nemon kuoleman hetkellä, jolloin myös aika alkaa kulkea taaksepäin antaen Nemolle mahdollisuuden elää elämänsä uudelleen. Nemo kertoo reportterille lapsuudestaan, nuoruudestaan, rakastumisistaan ja ennen kaikkea valinnoistaan: hänellä on mahdollisuus valita elämän tarjoamista vaihtoehdoista kaikki, koska hän pääsee palaamaan valinnan hetkelle yhä uudelleen ja uudelleen.

Nemon elämänkaari muuttuu hänen valintojensa lisäksi myös sattuman kautta. Katkeavat kengännauhat estävät häntä juoksemasta lähtevän äitinsä perään, vesipisara suttaa tulevan rakastetun antaman puhelinnumeron tai tuulilasiin törmäävä varpunen suistaa auton tieltä. Kaikki satunnaiset tilanteet johtavat erilaisiin lopputuloksiin ja erilaisten rinnakkaistodellisuuksien syntymiseen. Elokuvan kertojana toimiva Nemo korostaakin perhosvaikutuksen merkitystä elokuvan alkupuolella. Toisinaan siis sattuma ja olosuhteet valitsevat Nemon puolesta.

Mr. Nobody -elokuvan kerronnan rakenne perustuu osittain vanhan Nemon haastatteluun, hänen uniinsa ja hypnoosiinsa. Kyse ei kuitenkaan ole pelkistä takaumista, vaan kerronta poukkoilee Nemon vaihtoehtoisissa elämissä edestakaisin ja toimien jopa simultaanisesti eri aikatasojen kanssa. Nemon kertomus elämästään on fragmentaarinen, ja kokonaisuudesta on vaikea piirtää minkäänlaista aikajanaa, mikä haastaa myös katsojan kyseenalaistamaan lineaarisen ajan merkityksen ja rakenteen.

Nemon erilaisia vaihtoehtoisia elämiä esitetään elokuvassa kymmenittäin, mutta keskiössä on Nemon valinta eronneiden vanhempiensa välillä ja hänen valintansa kolmen lapsuutensa tytön välillä. Valinta isän ja äidin välillä vaikuttaa myös siihen, kehen näistä kolmesta tytöstä tai naisesta hän tulee rakastumaan ja millainen elämä häntä odottaa.

Nemo korostaa toistuvasti, että jokainen valinta ja jokainen elämä on yhtä arvokas hänelle, eikä toinen ole toista merkittävämpi. Silti elokuvasta saa kuvan, että Nemo on onnellisimmillaan Annan kanssa, että masentuneen Elisen kanssa eläminen on raskasta ja että rakkaudeton elämä Jeannen kanssa on merkityksetöntä. Elokuvan voikin tulkita viestivän, ettei ihmiselämästä voi lohkaista vain onnellisia paloja, vaan elämisen kokemukseen kuuluvat olennaisena osana myös epäonnistumiset, vaikeudet ja monotonisuus.

Johtoaihe elokuvamusiikissa

Analyysityön lähtökohdaksi olen ottanut johtoaiheen käsitteen. Johtoaihetekniikasta on muodostunut yksi elokuvamusiikin merkittävimmistä kerronnallisista välineistä, mutta yleensä sitä on käytetty elokuvaa varta vasten sävelletyssä musiikissa. Näin elokuvantekijä ja säveltäjä voivat yhteistyössä luoda johtoaiheen ja muokata sitä eri kohtauksien kerronnallisten tarkoitusperien saavuttamiseksi. Jo olemassa olevan musiikin käyttäminen johtoaiheena on harvinaisempaa, sillä kappaleella, joka on syntynyt ennen elokuvaa ja siitä riippumatta, on jo oma elämänsä elokuvan ulkopuolella. Hypoteesini onkin, että kappaletta, jota ei ole sävelletty kyseistä elokuvaa varten, ei pysty valjastamaan eikä sitä pysty muokkaamaan samalla tavoin kerronnan apuvälineeksi kuin kyseistä elokuvaa varten sävellettyä ja johtoaihetekniikkaa käyttävää musiikkia.

Valmiiden äänitteiden käyttäminen johtoaiheena ei kuitenkaan ole mahdotonta, se vain poikkeaa elokuvan alkuperäissävellyksen käyttämistä keinoista. Pidän tällaista elokuvamusiikin tekniikan poikkeuksellista käyttötapaa erittäin mielenkiintoisena tutkimuskohteena. Tutkimuskysymyksenäni siis on, mitä nämä keinot ovat, eli miten *Mister Sandman* -kappaletta käytetään johtoaiheena *Mr. Nobody* -elokuvassa? Analysoin elokuvan kohtauksia johtoaiheen, elokuvan kerronnallisen rakenteen sekä kappaleen musiikin ja lyriikan näkökulmista.

Johtoaihe (saks. *Leitmotiv*, eng. *leitmotif*) -termiä käyttivät alun perin Richard Wagnerin aikalaiset kuvaamaan hänen oopperoidensa tärkeintä yksittäistä kerronnallista keinoa. Johtoaihe on musiikillinen teema, joka säilyttää tunnistettavuutensa, vaikka sitä muunneltaisiin useissa eri tilanteissa ja jonka tarkoituksena on symbolisoida henkilöhahmoa, esinettä, paikkaa, mielentilaa tai muuta vastaavaa kerronnalliseen kokonaisuuteen sisältyvää objektia. (Millington 2006, 172.) Pääasia siis on, että tietty musiikillinen teema linkittyy tiettyyn objektiin, jolloin johtoaihetta voidaan käyttää kerronnan välineenä. Muuntelemalla johtoaiheen rytmiä, orkestraatiota tai tyylilajia voidaan johtoaiheella ilmaista monia eri asioita. Esimerkiksi

John Williamsin säveltämää Luke Skywalkerin johtoaihetta käytetään *Star Wars* -elokuvissa eri sovituksilla eri kohtauksissa ilmaisemaan Skywalkerin vaihtelevaa tunnetilaa.

Claudia Gorbman määrittelee teeman käsitteen kattamaan kaiken musiikin, jota kuullaan elokuvan aikana useammin kuin kerran. (Gorbman 1987, 26.) Gorbman johtaa tästä teeman käsitteestä ja Wagnerin teoreettisista teksteistä myös johtoaiheen funktion, jonka tarkoitus on viitata johonkin aikaisempaan tapahtumaan tai kohteeseen ja muistuttaa katsoja-kuulijaa johtoaiheen alkuperäisestä käyttötilanteesta. Tätä määrittelyä voi soveltaa elokuvaa varten sävellettyyn alkuperäismusiikkiin mutta myös laajemmin valmiita äänitteitä käyttävään elokuvaan. Esimerkiksi kokonainen populaarimusiikin tyylilaji voi toimia johtoaiheena, kuten 1960-luvun surf rock *Pulp Fiction* -elokuvassa Vincent Vegan johtoiheena. (Rodman 2006, 125–130.)

Johtoaiheen denotatiivinen ja konnotatiivinen merkitys

Gorbman on tulkinnut johtoaihetta myös semantiikan näkökulmasta. Hänen mukaansa elokuvaa varten sävelletyllä johtoaiheella on denotatiivinen ja konnotatiivinen merkitys aivan kuten sanoilla. Denotatiivisella – pääasiallisella – merkityksellä tarkoitetaan johtoaiheen linkittymistä johonkin elokuvan objektiin. Konnotatiivisella merkityksellä tarkoitetaan sitä tulkinnallista prosessia, jossa katsojan musiikkiin liittämät assosiaatiot ja laajemmat kulttuuriset konventiot antavat merkille – tässä tapauksessa johtoaiheelle – konnotatiivisia lisämerkityksiä. Ronald Rodman antaa tästä merkityssuhteesta esimerkiksi *Jaws*-elokuvan teeman, jonka on säveltänyt niin ikään John Williams. Teeman denotatiivinen merkitys on yhtä kuin elokuvan hai, koska teema soi aina hain ollessa mukana kohtauksessa linkittyen näin hain läsnäoloon. Toiston avulla tämä teema tai johtoaihe merkitsee haita, eikä teemaa voi soittaa itsenäisesti ilman yhteyttä haihin ja *Jaws*-elokuvan diskurssiin.

Teeman konnotatiivinen merkitys tulee itse musiikista, jossa alarekisterin jouset

soittavat pieni sekunti -intervallia. Kyseistä intervallia pidetään yleisesti dissonanttisena, mikä kuvastaa epätasapainoisuutta ja karkeutta. Alarekisterin jouset puolestaan kuvastavat pahaenteisyyttä ja uhkaavuutta. Nämä yhdistettynä haihin ja sen luomaan tuhoon tekee tulkinnan haista vastaamaan teeman konnotaatioita. (Rodman 2006, 124.) Tällainen harkittu musiikillisten konventioiden ja tekniikoiden käyttäminen ohjaa tai – voisiko sanoa – pakottaa katsojan tulkitsemaan esitetyn tilanteen edellä mainitulla tavalla. Hai on vaarallinen, paha, uhkaava, armoton. Hain tulkitseminen viattomaksi luontokappaleeksi, jota ohjaavat vaistot, jatkuva ravinnon tarve ja selviytymisvietti on *Jaws*-teeman luonteen ja käyttötavan vuoksi vaikeaa, liki mahdotonta. *Jaws*-elokuvan tapauksessa voidaankin puhua Anahid Kassabianin (2001, 12-13) tarkoittamasta sulauttavasta samaistumisesta, jossa katsoja houkutellaan tulkitsemaan elokuvaa tietystä, tekijöiden haluamasta subjektipositiosta käsin.

Mister Sandman Nemo Nobodyn unen ja lapsuuden johtoaiheena

Mister Sandman (myös *Mr. Sandman*) on The Chordettes -yhtyeen vuonna 1954 levyttämä pop-kappale, jonka on säveltänyt Pat Ballard. The Chordettes oli naislaulajien muodostama kvartetti, joka aloitti uransa vuonna 1946. Amerikkalaisen kvartetin ja *Mister Sandman* -kappaleen tyylilajina on perinteinen pop – tarkemmin sanottuna doo wop, jossa on piirteitä barbershopmaisista vokaaliharmonioista. (Unterberger 2010.)

Lukuisat artistit ja yhtyeet ovat tehneet omia versioitaan *Mister Sandman* -kappaleesta sen alkuperäisen julkaisun jälkeen. *Mr. Nobody* -elokuvassa alkuperäisen The Chordettes -version lisäksi kappaleesta kuullaan Emmylou Harrisin (1981) ja Gob -yhtyeen (1998) tulkinnat.

Aluperäisen The Chordettes -yhtyeen version pehmeä sävy luo unimaista tunnelmaa elokuvan kohtauksiin ja satumainen tematiikka lapsenomaista viattomuutta. Kappaletta käytetäänkin ensimmäistä kertaa kohtauksessa, jossa Nemo kertoo

varhaisimpia muistojaan. Kappale on peräisin 1950-luvulta kun taas Nemo Nobodyn lapsuusvuodet sijoittuvat 1970-luvulle, joten *Mister Sandman* ei varsinaisesti ole musiikkia, jota kuulisi erityisesti tuona aikana – harmoninen vokaalimusiikki kytkeytyy erityisesti 1930–1950 -lukuihin, jonka jälkeen genren populaari suosio hiipui. Silti – tai ehkä juuri siksi – kappaleen luoma mielikuva viittaa johonkin idylliseen ja turvalliseen menneisyyteen.

Mister Sandman -kappale ei ole *Mr. Nobody* -elokuvaa varten sävelletty, vaan kappale on ollut olemassa ja julkisesti saatavilla yli 50 vuotta ennen elokuvan julkaisua. Tästä johtuen aikaisemmin esittämäni Gorbmanin denotaatio/konnotaatio-määritelmä problematisoituu, sillä se koskee elokuvaa varten sävellettyä johtoaihetta. *Mister Sandman* -kappaleen denotatiivinen merkityssuhde *Mr. Nobody* -elokuvassa esiintyvään kerronnalliseen objektiin ei ole yhtä suoraviivainen kuin elokuvaa varten sävelletyssä musiikissa. Jos *Jaws*-teema soitettaisiin radiossa, ei kuulija voisi olla ajattelematta *Jaws*-elokuvaa ja sen haita. *Mister Sandman* puolestaan toimii myös itsenäisenä kappaleena ilman, että kuulija yhdistäisi sen kiinteästi *Mr. Nobody* -elokuvaan.

Mister Sandman -kappaleen konnotatiivinen merkitys ei myöskään ole yhtä selkeästi elokuvan piiriin rajattu kuin elokuvaa varten sävelletyn johtoaiheen kohdalla. Kappale on suhteellisen tunnettu, joten monet katsojat ovat kuulleet sen aikaisemmin. Näin konnotatiivisiin merkityksiin voi liittyä esimerkiksi aikaisemmat kontekstit, joissa kappaletta on käytetty, kuten toiset elokuvat (esim. *Back To The Future*, *Halloween II*, *Philadelphia*). Vaikka *Mister Sandman* -kappaletta käytetään elokuvassa johtoaiheena, se ei sulauta katsojaansa yhteen tiettyyn subjektipositioon, kuten *Jaws*-teema. *Mister Sandman* -kappaleeseen liittyy lukuisia erilaisia näkökulmia johtuen siitä, että katsojat ovat kuulleet kappaleen eri konteksteissa ennen elokuvaa. *Mr. Nobody* -elokuvan tapauksessa johtoaihe tarjoaa sulauttavan samastumisen sijaan liitännäissamastumisen. Näin katsojilla on mahdollisuus tulkita *Mister Sandman* -kohtauksia laajemmin omien kokemustensa pohjalta, eikä ainoastaan yhdellä, elokuvantekijöiden haluamalla tavalla, kuten *Jaws*-elokuvassa. Liitännäissamastuminen

ei kuitenkaan vähennä johtoaiheen kerronnallista tehoa, vaan se päinvastoin laajentaa johtoaiheen tulkintamahdollisuuksia (Kassabian 2001, 12-13; Välimäki 2008, 47-49).

Mister Sandman -kappaleesta voi kuitenkin tehdä konnotatiivisia tulkintoja ilman, että sitä olisi kuullut aikaisemmin. The Chordettes -yhtyeen laulama kappale on sävyltään pehmeän harmoninen, turvallinen ja hyväntuulinen, vaikka hieman kaihoisa. Tunnelmaltaan se on unenomainen, joka korostuu kappaleen lyriikoiden uni-/unelma-teemoissa. Tällaiset konnotatiiviset tulkinnat yhdistyvät johtoaiheen denotatiiviseen merkitykseen, josta muodostuu johtoaiheen kokonaismerkitys. Tulkintani mukaan *Mister Sandman* -kappale kytkeytyy Nemo Nobodyn lapsuuteen, jolloin kyseessä on Nemon lapsuuden johtoaihe. Kun mukaan otetaan kappaleen konnotatiiviset merkitykset, voidaan Nemon lapsuuden kokemuksen nähdä vastaavan johtoaiheen konnotaatioita eli turvallisuutta, harmonisuutta, pehmeää unenomaisuutta.

Johtoaiheen ensimmäinen esiintyminen: denotaatiosuhteen muodostaminen

Kun *Mister Sandman* soi *Mr. Nobody* -elokuvassa ensimmäistä kertaa, ei vielä voi tulkita, että se on johtoaihe – saati sitä, minkä elokuvan objektin johtoaiheena se toimii. Kohtaus sijoittuu elokuvan alkupuolelle 16 minuutin kohdalle, jolloin Nemo Nobody kertoo lapsuudestaan ja lapsuutensa muistoista. Nemon lapsenääni toimii kohtauksen voice-overina antaen taustan muuten summittaisilta vaikuttaviin varhaismuistoihin kodistaan ja vanhemmistaan.

Ennen tämän eritellyn kohtauksen alkua elokuvassa on esitetty Nemon vanhempien ensitapaaminen ja heidän halunsa saada lapsi. *Mister Sandman* -kappaleen aloittavaa säettä voidaan verrata tähän toiveeseen: ”*Mister Sandman, Bring me a dream*”. Kappaleen kontekstissa tämä ”dream” tarkoittaa kahta asiaa: unta ja unelmaa tai tarkemmin unelmien miestä, jonka upeaa ulkonäköä ja hurmaavaa persoonaa kuvaillaan myöhemmin kappaleessa.

Kappaleen lyriikat saavat uuden merkityksen, kun ne yhdistetään tähän *Mr. Nobody* -elokuvan kohtaukseen. Vanhempien toive saada lapsi toteutuu, kun ”Nukkumatti” antaa heille Nemon, joka on kappaleen lyriikoiden tarkoittama ”söpö unelma”. Kappaleessa on myös muita yhteyksiä Nemoon. ”*Sandman, I’m so alone / Don’t have* nobody *to call my own*” -säe voidaan elokuvan kontekstissa tulkita siten, että Nemon vanhemmilla ei ollut (Nemo) ”Nobodya” ennen Nemoa, jonka jälkeen kappaleessa toistetaan pyyntö saada tämä unelma. Nemo siis oli vanhempiensa unelmien täyttymys. Myös Nemon etunimi viittaa tähän ”nobodyyn”, sillä latinan kielen sana *nemo* tarkoittaa ”ei ketään”.

Kohtaus kertoo myös Nemon kasvusta: hän oppii tunnistamaan ympärillään olevia ihmisiä, muodostamaan muistoja ja kävelemään. Eräässä kohtauksen otoksessa Nemo katsoo itseään peilistä ihmetellen itseään kuin lacanilaisen peiliteorian (esim. Lacan 2006) konkreettisena toisintona. Hän myös pohtii niitä kosmisia sattumanvaraisuuksia, joiden kautta hänestä on muodostunut juuri sellainen kuin on. Tämä sattumanvaraisuuden ja valintojen seurausten teema toistuu läpi elokuvan.

Kohtauksen loppuosassa kuvataan nukkuvaa Nemo-vanhusta. Tässä käy ilmi kappaleessa käytetyn ”dream”-sanan toinen merkitys, eli uni. *Mister Sandman* soi edelleen kohtauksen taustalla, kunnes toimittajan kaatamat pelinappulat herättävät vanhan Nemo Nobodyn unestaan. Samalla hetkellä, kun Nemo herää unestaan elokuvan tarinatilassa tapahtuviin kolisteluihin, myös uniaiheinen tarinatilan ulkopuolinen kappale katkeaa.

Johtoaiheen toinen esiintyminen: muuntelu ja konnotaatiosuhteet

Mister Sandman -kappale kuullaan seuraavan kerran elokuvassa 31 minuutin kohdalla. Nemon vanhemmat ovat eronneet ja Nemo muuttaa äitinsä kanssa Kanadaan. Kohtauksessa kamera kiertää 9-vuotiaan Nemon uudessa huoneessa samalla kun hänen äitinsä yrittää saada aamu-unista Nemoa hereille. Kohtaus päättyy otokseen,

jossa Nemo nukkuu edelleen sängyssä, muttei ole enää lapsi vaan teini-ikäinen.

Tästä toisesta kohtauksesta käy ensimmäistä paremmin ilmi, miten *Mister Sandman* -kappaletta käytetään johtoaiheena. Kappaleena on edelleen *Mister Sandman*, mutta tällä kertaa kohtaus alkaa Emmylou Harrisin versiolla, joka tosin on melko uskollinen alkuperäiselle. Kappaleen sävy on edelleen pehmeä, vaaraton ja ”tuutulaulumainen”. Kappale kuvastaa 9-vuotiaan Nemon elämäntilannetta: se ei ole sama kuin hänen lapsuudessaan, mutta silti melko turvallinen. Kohtauksen edetessä kappale muuttuu saumattomasti Emmylou Harrisin versiosta Gob -yhtyeen punk-rymistelyksi, joka on aggressiivinen, nopea ja säröinen, joka puolestaan kuvastaa Nemon teinielämää.

Kohtauksesta voidaan johtaa kaksi yksinkertaista tulkintaa. Ensinnäkin kappaleen uni-teema toistuu uudelleen: Nemo on kohtauksessa heräämässä unestaan. Unesta herääminen on aluksi rauhallista, kuten musiikkikin, mutta musiikin muuttuessa rajuksi, Nemo jättää tottelematta äitinsä pyyntöä ja jää sänkyyn. Toinen selkeä tulkinta kappaleesta ja kohtauksen merkityksestä onkin se, että Nemo on muuttunut viattomasta lapsesta kapinoivaksi nuoreksi, mitä musiikki korostaa.

Kohtauksen taustalla on muutakin kuin pelkästään Nemon murrosikäistymisen kuvaus. Saman tempun olisi voinut toteuttaa käyttämällä mistä tahansa pop-kappaleesta tehtyä keskenään kontrastista uusintaversioparia. Se, että kohtauksessa käytetään juuri *Mister Sandman* -kappaletta, tekee siitä erityisen. Vaikka Emmylou Harrisin versio on melko samankaltainen tunnelmaltaan ja sävyltään kuin alkuperäinen The Chordettes -versio, on muutos silti merkittävä. Muutos kertoo siitä, ettei paluuta aikaisempaan aikaan eli lapsuuteen enää ole. Lapsuus, johon The Chordettes -versio kytkeytyy, päättyi sillä hetkellä, kun Nemo joutui valitsemaan isänsä ja äitinsä väliltä avioeron jälkeen. Tämä oli ensimmäinen suuri valinta Nemolle, ja valinnan seuraukset heijastuvat hänen loppuelämäänsä. Lapsuuden eheä elämäntilanne on kadotettu.

Emmylou Harrisin versio on hienovarainen, mutta selvä poikkeama alkuperäisestä The Chordettes -version johtoaiheesta. Samanaikaisesti kun Nemon elämän ja hänen

lapsuutensa välinen matka kasvaa, suurenee myös johtoaiheen eroavaisuus alkuperäisestä. Gob-yhtyeen säröinen punk-versio on jo kaukana pehmeästä The Chordettes -versiosta, kuten on Nemon elämäkin lapsuutensa kodista, sen idyllistä, ehjästä perheestä ja viattomuudesta. Muuttuneen johtoaiheen konnotaatioihin vaikuttavat sähkökitaran ja muun instrumentaation raskaus ja aggressiivisuus mutta myös musiikkigenreen liittyvät konnotaatiot. Punk-musiikkiin yhdistetään usein kapinallisuus, auktoriteetin vastustaminen ja omaehtoisuus. Punkia on myös yleisesti ottaen pidetty nuorten miesten musiikkina, mikä elokuvan kontekstissa tukee kappaleen kytkeytymistä teini-ikäiseen Nemoon. Punk-musiikin konnotaatioiden avulla saadaan selville Nemon mielentila, asenne ja sisäiset tunteet, mutta ainoastaan *Mister Sandman* -kappaleen käyttö tässä yhteydessä linkittää kohtauksen tilanteen Nemon lapsuuteen ja sen menettämiseen.

Johtoaiheen kolmas ja neljäs esiintyminen: osa fantasiaa ja paluu lapsuuteen

Lapsuutensa ihannekodin ja uusioperheen mahdollisuuden konflikti näyttäytyy kohtauksessa, jossa Nemo, hänen äitinsä ja hänen tuleva isäpuolensa illallistavat yhdessä. Nemo suhtautuu negatiivisesti äitinsä uuteen miesystävään ja ”ennustaa” hänen kuolevan liikenneonnettomuudessa. Kohtauksessa siirrytään illallispöydästä Nemon ennustuksen tarinatilaan, jossa näytetään kuinka mies viheltelee *Mister Sandman* -kappaleen melodiaa ennen onnettomuuttaan.

Nemo ei tietenkään pysty ennustamaan tulevaisuutta, kuten hän elokuvan aikaisemmassa kohtauksessa toteaa (”*Why do we remember the past, but not the future?”),* mutta hän voi luonnollisestikin käyttää mielikuvitustaan. Uni-teema tulee jälleen esille siinä, että Nemon unelmassa tai fantasiassa hänen vihaamansa mies kuolee viheltäessään *Mister Sandman* -kappaletta. Kappaleen ”*Bring me a dream*” -säe tarkoittaa tässä kontekstissa Nemon toivetta siitä, että hänen ennustuksensa – tai unelmansa – kävisi toteen.

Johtoaihe lapsuuden kuvastajana tulee puolestaan esiin siinä, että alun perin viaton ja turvallinen kappale yhdistetään Nemon isäpuolelleen fantisoimaan väkivaltaiseen kuolemaan. *Mister Sandman* kytkeytyy Nemon lapsuuteen, jolloin hänen vanhempansa olivat yhdessä ja heidän perheensä oli ehjä. Nemon äidin miesystävä tunkeutuu tälle lapsuuden idylliperheen sektorille, jolloin Nemo manaa puolustuskeinonaan esiin ennustuksensa, jonka osana hänen lapsuutensa viimeiset rippeet ovat lyhyen johtoaiheen muodossa.

Ennustus ei käy toteen, eikä johtoaihetta kuulla uudelleen kuin vasta elokuvan viimeisessä kohtauksessa. Tässä kohtauksessa maailmankaikkeuden loppusupistus alkaa tapahtua – aika alkaa käydä taaksepäin, jolloin hetki sitten kuollut Nemo herää henkiin. Myös kaikki elokuvan tarinatilassa olevat äänet – Nemon nauru pääasiassa – kuuluvat ja tapahtumat kulkevat takaperin: ihmiset kävelevät takaperin, kellon hammasrattaat vaihtavat suuntaansa ja lampeen heitetyt kivet palaavat heittävään käteen.

Ajan kulkiessa taaksepäin Nemo palaa aina lapsuutensa idylliin asti, jossa kuvat leikeistä joenrannalla ja muista nostalgisista hetkistä täyttävät ruudun The Chordettes -yhtyeen esittämän alkuperäisen *Mister Sandman* -johtoaiheen soidessa taustalla aina elokuvan lopputekstejä myöden. Kaikki Nemon elämän aikana epäonnistunut ja hajonnut palaa takaisin kuntoon, kuten hänen vanhempiensa avioliitto ja tätä symboloiva lattialle pudotettu maljakko. Myös Nemon paluu kuolleista viittaa lapsuuden eheään elämään, jonka uudelleensyntymisen puhdas uusi alku tekee mahdolliseksi.

Mister Sandman -kappaleen uni-/unelma-tematiikka kuitenkin antaa mahdollisuuden myös toiselle tulkinnalle. Ehkei Nemo palaakaan henkiin, vaan esitetty loppukohtaus on vain Nemon ikuista unta hänen onnellisimmalta elinajaltaan toimien jonkinlaisena taivaan vertauskuvana.

Lopuksi

Mister Sandman -kappaletta käytetään *Mr. Nobody* -elokuvassa Nemon unien johtoaiheena, mutta vielä merkittävämmin hänen lapsuuteen kytkeytyvänä musiikillisena kerrontavälineenä. Kappaleen kytkeminen Nemoon, hänen uniinsa ja hänen lapsuuteensa tapahtuu useiden keinojen – muun muassa lyyristen viittausten, tyylilajin ja toiston – avulla.

Kappaleessa viitataan sanaan ”uni” ja ”unelma” useaan otteeseen. Unelmalla tarkoitetaan sekä unta että unelmien miestä, jota kappaleen kertoja toivoo itselleen. *Mr. Nobody* -elokuvan kontekstissa tämä unelma on Nemo, jota hänen vanhempansa toivovat itselleen. Kappaleessa on myös maininta ”nobody” -sanaan, joka on suora viittaus Nemon nimeen.

Mister Sandman -kappaleen The Chordettes -versio julkaistiin 1950-luvulla ja sen tyylilaji viittaa kyseiseen ja sitä varhaisempaan aikaan: harmoninen vokaalimusiikki ei 1950–1960 -lukujen jälkeen ollut yleisesti suosittua musiikkia. Elokuvan kokeelliseen rakenteeseen on saatu järjestystä takaumakerronan avulla, jota tukee The Chordettes -yhtyeen ”menneisyyden genre”. Menneisyys on *Mr. Nobody* -elokuvan kontekstissa Nemon lapsuus. Kappaleen ”Nukkumatti”, joka on länsimaissa universaali lapsuuden hahmo, ja satumaisen fantastinen tematiikka viittaavat niin ikään lapsuuteen.

Mister Sandman muodostuu johtoaiheeksi toiston avulla. Kappale kuullaan ensimmäisen kerran Nemon lapsuutta kuvaavassa kohtauksessa, myöhemmin kahdessa hänen teinivaiheitaan kuvaavassa kohtauksessa ja viimeiseksi elokuvan loppukohtauksessa, jossa Nemo palaa jälleen lapsuuteensa. Toisto tapahtuu aina kohtauksissa, jotka liittyvät jollain tavalla Nemon lapsuuteen. Johtoaihetta ja siihen liittyviä konnotaatioita muuntelemalla Nemon suhde lapsuuteensa tuodaan esiin.

Loppujen lopuksi *Mister Sandman* -kappaleen käyttö johtoaiheena *Mr. Nobody* -elokuvassa ei pohjimmiltaan eroa elokuvaa varten sävelletyn johtoaiheen käytöstä.

Kappaleen eri versiot toimivat samankaltaisesti kuin perinteinen johtoaiheen variointi: se muuttaa konnotatiivisia merkityksiä ja liittää ne johtoaiheen kokonaismerkitykseen toimien tehokkaana kerronnallisena välineenä.

Kappaleen ”oma elämä” tuo kuitenkin lisäyksensä johtoaiheen tulkintaan. Olemassa olevaa musiikkia käytettäessä kappaleet eivät ole kytköksissä ainoastaan elokuvaan, vaan myös elokuvan ulkopuoliseen todellisuuteen. Kappale saattaa olla valtavan suosittu jo ennen elokuvaa, jolloin yleisö on kuullut sen ennen elokuvaa ja luonut omia merkityksiä kappaleelle (vrt. Kassabian 2001, 142). Tällöin denotaatiosuhteen luominen elokuvan sisällä voi koitua haastavaksi. Toisaalta kappaleen oma elämä tuo johtoaiheeseen laajemman ja muutoin vaikeammin saavutettavan kirjon konnotaatioita ja merkityssuhteita mahdollistaen liitännäissamaistumisen syntymisen. Näin tulkinnasta tulee yksilöllisempää kuin elokuvaa varten sävelletyssä johtoaihesävelmässä, joka usein ohjaa katsojan samaistumaan yhteen tiettyyn subjektipositioon ja näin homogenisoi yleisön tulkintamahdollisuuksia.

Lähteet

Gorbman, Claudia 1987, *Unheard Melodies: Narrative Film Music*. Bloomington: Indiana University Press.

IMBd (2010), Mr. Nobody - Box Office / Business. *The International Movie Database*. [http://www.imdb.com/title/tt0485947/business] (linkki tarkistettu 28.11.2010)

Kassabian, Anahid (2001), *Hearing Film. Tracking Identifications in Contemporary Hollywood Film Music*. New York: Routledge.

Lacan, Jacques, 2006. The Mirror Stage as Formative of the Function of the *I* as Revealed in Psychonalytic Experience. Teoksessa John Storey (ed.): *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader*. Third Edition. Harlow: Pearson Educational, 287-293.

Millington, Barry (2006), *New Grove Guide to Wagner and His Operas*. New Grove Composer Series. New York: Oxford University Press.

Rodman, Ronald (2006), The Popular Song As Leitmotif In 1990's Film. Teoksessa Phil Powrie & Robynn Stilwell (eds): *Changing Tunes: The Use of Pre-existing Music in Film* (eds. Phil Powrie & Robynn Stilwell). Aldershot: Ashgate, 119–136.

Unterberger, Richie (2010), The Chordettes – Biography. *All Music Guide*. [http://www.allmusic.com/artist/the-chordettes-p12556/biography] (linkki tarkistettu 28.11.2010)

Välimäki, Susanna (2008), *Miten sota soi? Sotaelokuva, ääni ja musiikki*. Tampere: Tampere University Press.

Wikipedia (2010), Mr. Nobody (film). *Wikipedia.* [http://en.wikipedia.org/wiki/Mr._Nobody_(film)] (linkki tarkistettu 28.11.2010)